

İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİ

PROF. DR. EKREM PAKDEMİRLİ*

Muhterem Davetliler,

Borcu ödeme sınırını geçen bir kimsenin nasıl başı eğik ise, Türkiye 1980 yılı başında aynı durumda idi. Böyle hicap verici bir duruma düşmemenin tek yolu, siyasal istiklâlini askeri bir seferberlikle kazandığı gibi, ekonomik istiklâli bir ihracat seferberliği ile kazanmaktır. Türkiye mevcut eğitim seviyesi ve demografik yapısı ile bunu başarmağa muktedirdir.

Alınan ekonomik tedbirlerin, uygulamaya aktarılışı ihracatımızı olumlu ve istikrarlı şekilde etkilemeye devam etmektir. Büyük titizlikle sürdürülen ihracat seferberliğinde, kısa zaman içerisinde önemli gelişmelerin sağlanmış olması gerçeği, milli ekonomimizin içinde bulunduğu dar boğazların aşılması konusunda ileriye daha emir ve güven içerisinde bakmamıza sebep teşkil etmektedir. Bu seferberlikte her müessesenin üzerine düşen ödevi yerine getirmeye çalıştığına şahit oluyoruz. Şu toplantı böyle bir gayretin ürünüdür.

Bu vesile ile Anadolunun böyle bir velûd kentinde ticaret üstatları yetiştiren bir vilayette ihracatı teşvik tedbirleri konusunda bana konuşma fırsatı veren organizasyona şükranlarımı arz ederim.

Özellikle «24 Ocak Kararları»ndan sonra, ekonomimizde bariz bir şekilde görülen canlılık ve «İhracat lokomotifi»ne eklenen vagon sayısının her geçen gün daha da artması sonucu, 1981 yılı sonu itibariyle toplam ihracat gelirlerimiz **4,5 milyar doları aşmış**, plan hedeflerini gerilerde bırakmıştır. Bu bir rekordur. Ancak ekonomik istikrar tedbirlerine bağlı olarak sürdürülen ihracata yönelik teşvik uygulamalarının esas sonuçları, 1982 yılından itibaren alınmaya başlanacağından, önümüzdeki yıldan itibaren ihracatımızda daha önemli artış-

* D.P.T. Teşvik ve Uygulama Dairesi Başkanı

lar ve yeni rekorlar beklenmektedir. Diğer taraftan ihracat taahhüdü yatırımlarda görülen hızlı artış, önümüzdeki yıllarda sanayimizin ihracata yönelik bir yapıya kavuşmasını, sonuçta sanayi ürünlerinde istikrarlı ve daha önemli ihracat artışları sağlayacaktır.

Ekonomimizin içinde bulunduğu darboğazların aşılması konusunda, alınan «24 Ocak Kararları» ve bu kararların uygulamaya aktarılışı ile alınan sonuçlar yabancı çevrelerde de ilgiyle izlenmektedir. Diğer taraftan yabancı basın ve yayın organlarında 1981 yılında bu konuya geniş yer verilmiş, Türk ekonomisinin 1980 Ocak ayından itibaren sürekli ve istikrarlı gelişme gösterdiği işaret edilerek, bu durum muasır ülkeler arasına katılmak için ülkemizde yapılan gayret ile, verilen mücadelelerin bir dönüm noktası olarak değerlendirilmiş bulunmaktadır.

Ülkemizin 24 Ocak Kararlarından evvelki ve sonraki durumunu nazarı dikkate alarak, iç ve dış ekonomik çevre görüşlerinin aynı minval üzerinde birleşmiş olması gerçeği, özellikle bu tarihten itibaren geriye bıraktığımız gayret ve mücadele dolu iki yılın yorgunluğunu da geriye bırakmamıza sebep teşkil etmiştir. **Bu hususu sırası gelmişken, büyük bir milli gurur ve heyecan'a belirtmeyi vazife sayıyorum.**

Kalkınma denince, milli sınırlar içerisinde maddi refahın, diğer bir ifadeyle fert başına düşen milli gelirin artması şeklindeki bir tarifin genel ve yaygın bir tarif olduğu konusunda birleşilmiştir. Ülkemiz bugün dünyada, dışarıdan gıda maddesi ithal etmeyen bir kaç ülkelerden biri durumundadır. Bu yıl aşılan 4,5 milyar dolarlık ihracatımız ile de ülkemizde fert başına düşen ihracat miktarı ilk defa 100 doları veya 13.600 TL'sini geçmiş bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle ülkemizde her yıl sofraya oturanların sayısı yaklaşık 1.350.000 kişi artarken, fert başına düşen ihracatımızın da 1981 yılında önemli miktarda artmış olması, bize ayrı bir gurur ve haz vermektedir. Burada belirtmek istediğim esas konu, Türkiye'nin kalkınmasının bundan böyle sadece tarım alanında büyük gelişme göstermesi ile değil, sonuçta kalkınmanın sanayileşmekle olacağı gerçeğine doğru yönelmesi ve bunu geride bıraktığımız iki yıl içerisinde önemli ölçüde kuvveden fiile çıkarmış olmasıdır.

Değerli Misafirler,

İhracatta bir hamle yapma konusunda 24 Ocak tedbirleriyle getirilen yeni modelle 1) Türkiye sınırları dışındaki milletleri vergilendirme politikasından vazgeçmek, 2) Türk parasını gerçek kurunda

tutmak, 3) Tasarrufu teşvik etmek 4) İhracatta bürokrasinin azaltılması öngörülmektedir. Ekonomimiz için bir dönüm yılı olarak ifade olunan geride bıraktığımız 1981'e ait hissiyat ve fikirlerimi bir kaç cümle ile ifade ettikten sonra, bana ayrılan kısa sürenin kalan kısmında sizlere Türkiye'de ihracata yön verme işlerine, diğer bir ifadeyle İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİNE geçmek, daha sonra da gene kısaca bu konularda 1981 yılının bir değerlendirmesini yapmak istiyorum.

TEŞVİK ARAÇLARI İHRACATIN ÖNCESİ, DEVAMI VE SONRASINDA UYGULANMAKTADIR. BU ARAÇLARI BİLMEK VE UYGULAMAK İHRACAT GAYELERİMİZİ ARTIRACAKTIR.

BU ARAÇLARIMIZI KISACA ŞÖYLE ÖZETLEYEBİLİRİZ :

Gümrük Muafiyeti : İhraç malı içine giren fiziki girdilerden (ham ve yardımcı madde ve ambalaj malzemesi) ithal olanların gümrüksüz olarak yurda getirilmesi ile ilgili bu teşvik, ihraç edilecek mamulün daha ucuza mal olmasını sağlamakta ve dolayısıyla mamüllerimizin dış piyasalarda rekabet imkanını sağlayarak ihraç gücünü artırmaktadır. Bu teşvik aracı, 44 ve 261 sayılı kanun ve 8/182 sayılı İhracatı Teşvik Kararı çerçevesinde uygulanmaktadır.

Selektif Kredi İmkânı : İhraç edilecek malın imalât safhasında fiziki girdilerini finanse etmek için düşük faizli kredi verilerek maliyetin düşük olması ve ihracatta hamle yapabilecek sektörlerin doğması sağlanmaktadır. Bu teşvik aracı, 1211 ve 261 sayılı kanun ile 8/182 sayılı kararnameye dayanmaktadır.

İhracatı Teşvik Fonu : İthalat teminatlarının % 90'ından Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonundan yapılan aktarmalarla T.C. Merkez Bankası nezdinde 8/182 sayılı Karara göre kurulmuş bir fondan düşük faizli ihracat kredisi verilmektedir. Daha çok yaş meyve ve sebze ve su ürünlerinin ihracının gelişmesi ve 8/1173 sayılı İhracatçı Şirketleri Teşvik Kararı'na göre verilen İhracat Kredileri ile yurt dışı mühendislik hizmetleri için kullanılmaktadır.

Vergi, Resim ve Harç İstisnası : Yukarıda zikredilen ihracat kredileri, ihracat kredi işlemleri ve bizzatihi ihracat muameleleri ve ihracatla ilgili ithalat sebebiyle doğan vergi, resim ve harçlar 8/182

sayılı İhracatı Teşvik Kararı ile istisna edilmekte, böylelikle kredi ve dolayısıyla mamul maliyetleri düşürülmektedir.

Faiz Farkı İadesi : İhracat ve ihracata hazırlık kredilerine uygulanan cari faiz oranının % 25-35'i, 8/909 sayılı kararname ile iade edilmek suretiyle kredi ve dolayısıyla mamul maliyetleri ucuzlatılmaktadır.

İhracattan Önce Döviz Tahsisi : İhraç edilecek malın fiziki girdilerinin hiç bir kayda tabi olmadan ithal edilebilmeleri için ihracatçıya döviz tahsisi yapılmaktadır. Transfer önceliğine sahip olan bu tahsisle yapılacak ithalata gümrük muafiyeti de uygulanmaktadır.

İhracattan Sonra Döviz Tahsisi : İhracatçıların ihracat karşılığı getirdikleri dövizlerin ihracattan önce yapılan kadarının tenzilinden sonra kalanın % 50'si; yatırım malı, işletme malzemesi, ham ve yardımcı madde ile ambalaj malzemesi ithalinde kullanılmak üzere kendilerine tahsis edilmektedir. Bu dövizlerin diğer sanayicilere, ihtiyaçlarında kullanılmak üzere ihracatçıları tarafından verilmesi mümkündür. Bütün bu dövizlerin transfer önceliği vardır. Ayrıca belgeli veya belgesiz kredi alıp taahhütlerini yerine getiren ihracatçılara 4 ay içinde müracaat kaydıyla ihraç mallarının ithal girdileri için yapılan tahsislere de gümrük muafiyeti uygulanmaktadır.

Vergi İadesi : Belirli sektörlerde sınai mamüllerin bünyesinde bulunan direkt ve indirekt vergileri iade etmek için kullanılan bu araçla, malın dış piyasada rekabet gücü artırılmaktadır.

Orman Ürünü İhracatçılarına, ham ve/veya yarı mamul orman ürünlerinin, ilgili kamu kuruluşlarınca dünya piyasaları cari fiyatları üzerinden öncelikli tahsisi yapılmaktadır.

Ana Hammadde, Yardımcı madde ve mamullerin ihracat gayesi ile yurt içindeki satışları.

1981 YILI İHRACATI TEŞVİK UYGULAMASI SONUÇLARI

DÖVİZ TAHSİSLERİ

1981 yılından sağlanan İhracat Teşvikleri içerisinde, ihracat karşılığı döviz tahsislerinde gerek sayısal açıdan, gerekse değer olarak çok büyük gelişmeler olmuştur. Diğer bir ifadeyle 1981 yı-

lını, döviz tahsislerinde bir «ATILIM» yılı olarak tanımlamak gerekir. Alınan yeni tedbirler ve bu konuda sağlanan yeni teşvikler, büyüme ve gelişmenin 1982 yılında da devam edeceğini göstermektedir.

1980 yılında İhracat Taahhüdü karşılığı toplam olarak 887 adet İhracatı Teşvik Belgesi verilmiş ve bu miktar belgeyle toplam olarak 172 milyon dolar döviz tahsisi yapılmış, buna karşılık olarak ta 265.9 milyon dolarlık ihracat taahhüdü alınmış idi. 1981 yılında ise, verilen İhracatı Teşvik Belgesi sayısı % 72 oranında artarak 1524'e; toplam döviz tahsis miktarı % 108 oranında artarak 356.4 milyon dolara; yalnızca döviz tahsis talebi nedeniyle alınan ihracat taahhüdü miktarı da % 63 oranında artarak 421.6 milyon dolara fırlamıştır. Şüphesiz, döviz tahsis talebiyle ilgili alınmış olan ihracat taahhüdlerinde ortaya çıkan önemli artış miktarında «Belgesiz Kredi» kullanımının yaygınlaşması etkin rol oynamıştır.

1980 yılında, ihraç edilen mamullerin temel girdi unsurlarını teşkil eden gümrük muafiyetli «Ham ve Yardımcı Maddeler ile Ambalaj Malzemesi» tahsisler miktarı 133.7 milyon dolarlık bir değerle toplam tahsis (171.7 milyon dolar) miktarı içerisinde % 78'lik bir paya sahip iken, 1981 yılı sonu itibarıyla 185.4 milyon dolar artarak 319.1 milyon dolara ulaşmış ve toplam tahsis miktarı içerisinde (356.4 milyon dolar) % 90'lık bir paya sahip olmuştur. Bunun yanında daha önceki yıllara oranla 1981 yılında transferlerde bekleminin büyük ölçüde ortadan kalkması, ithalatta liberal uygulamanın yaygınlaşması, ihracatçı firmaların iç piyasa mamulleri için ihtiyaç duydukları hammadde taleplerinin bir miktarının da diğer tahsis mercilerine kaymasına yol açmıştır. Böylece bu tür talepler ve dolayısıyla tahsisler gümrük muafiyetli tahsislerin artış hızının gerisinde kalmıştır.

Tevsi ve Yeni Yatırım Malları için yapılan toplam döviz tahsis miktarı 1980 yılında 3.1 milyon dolar iken, 1981 yılında % 202'lik bir artışla değer olarak 9.5 milyon dolara ulaşmıştır. Bunun içerisinde en önemli yeri % 61'lik bir payla dokuma-giyim imalat alt sektörü almaktadır. Bu durum ihracata yönelik sanayide, yatırımların giderek artan bir düzeyde sürdürüldüğünü belirtmesi açısından üzerinde durulması gereken memnuniyet verici bir olaydır.

1980 yılına göre 1981'de sektörel bazda göze çarpan en önemli gelişme, demir çelik, lastik, plastik, kimya ve madeni eşya sanayii alt sektörlerinde olmuştur. Söz konusu dört alt sektör 1980 yılında toplam döviz tahsisininin % 14.3'ünü teşkil ederken, 1981 yılında bu oran % 100'ü geçen bir artışla % 28.9'a yükselmiştir. Gene toplam

tahsis içinde oran ve değer açısından en önemli yeri sırasıyla, dokuma-giyim, taşıt araçları, demir-çelik ve lastik-plastik alt sektörleri almaktadır. Bu dört alt sektörün toplam tahsis miktarı içerisindeki payı % 61'e ulaşmış olup; tek başına dokuma-giyim sektörünün payı % 27 düzeyinde bulunmaktadır.

Diğer taraftan 1981 yılında döviz tahsislerinin aylara göre dağılımında genel artış eğilimi görülmektedir.

GEÇİCİ İTHAL

1980 yılında geçici ithale ait toplam 149 «İhracatı Teşvik Belgesi» verilmiş iken 1981 yılında bu rakkam 262'ye ulaşmıştır. Bu belgelerle toplam olarak 132.862.133,— dolarlık taahhüd alınmış olup, yapılan 25.106.346,— dolarlık tahsis sonucu 107.755.787,— dolarlık net döviz gelirine imkan sağlanmıştır. 1980 yılında toplam 76.654.631,— dolar olan ihrac taahhüdü 1981 yılında % 73 oranında artış göstererek 132.862.133,— dolara yükselmiş bulunmaktadır. Gene 1980 yılında 61.725.906,— dolar olan net döviz kazancı % 75'lik bir artışla 107.755.787,— dolara ulaşmıştır. Bu artışta sırasıyla, gıda, dokuma-giyim, makina-imalat ve plastik işleme sanayi sektörleri ön planda yer almaktadır. Nitekim, 1981 yılında alınan toplam taahhüdün % 72'sine tekabül eden 95.344.644,— dolarlık bölümü bu dört sektöre ait bulunmaktadır. Bir önceki yılda ise, söz konusu dört sektörün toplam taahhüd içerisindeki payı % 44 oranında ve 33.390.541,— dolarlık değere sahip idi. Diğer taraftan, 1981 yılında demir-çelik, elektronik ve madeni eşya sanayii sektörlerinin ihrac taahhüdlerinde düşüşler görülmektedir. Bu durum genelde ithal girdisi yüksek olan bu sektörlerin taahhüdlerinin geçici ithalden döviz tahsisine yönelmesinden kaynaklanmaktadır.

GARANTİSİZ TİCARİ BORÇLAR

1981 yılında Grantisiz Ticari Borçların tasfiyesi ile ilgili olarak 138 adet «İhracatı Teşvik Belgesi» verilmiş ve bunlarla ilgili olarak alınan 704.872.925,— dolarlık taahhüdün gerçekleşmesi halinde, bu taahhüdün % 64'ü olan 452.017.272,— dolarlık dış borç tasfiye edilmiş olacaktır. Ayrıca bu taahhüdlerle ilgili 209.517.779,— dolar, serbest döviz olarak ülkemize getirilmiş olacaktır. Söz konusu taahhüdlere ilişkin ağırlık noktasını dokuma-giyim, demir-çelik ve çimento sanayi

sektörleri teşkil etmektedir. Bu üç sektör, toplam taahhüdün % 89'unu, Garantisiz Ticari Borçlara sayılacak kısmın ise % 90'lık bölümünü teşkil etmektedir.

İHRACAT KREDİLERİ

1981 yılı sonu itibariyle 1980'nin aynı dönemine oranla ihracat taahhüdü karşılığı verilen kredi miktarı % 122'lik bir artışla, 69.3 milyon TL. dan 154.1 milyon TL. na fırlamış bulunmaktadır. Gene alınan taahhüd miktarı da 1980 yılında 1.467 milyon dolardan 2.045 milyon doları (artış oranı % 39) yükselmiş bulunmaktadır. Verilen kredilerdeki artışın alınan taahhüd miktarındaki artıştan daha yüksek olmasının, doların Türk Lirası karşısında değer kazanması yanında, ihracat mamülleri maliyetlerinin belirli oranda artmasından kaynaklandığı söylenebilir. 1981 yılında selektif olarak verilen 727 adet belge ile 119.796.131.400,— TL'sı krediye karşılık 1.628.157.550,— dolar ihracat taahhüdü alınmıştır. Yine bu dönemde «İhracatı Teşvik Fonu»ndan 448 adet belge ile 34.294.936.000,— TL. kredi verilmiş olup 417.188.298,— dolar taahhüd alınmıştır. Söz konusu taahhüdün 90.643.000,— dolarlık bölümü 8/1173 sayılı «İhracatçı Sermaye Şirketlerini Teşvik Kararı»na göre, 34.875.000,— dolarlık bölümü «Yurt dışı Mühendislik Hizmetleri» karşılığı getirilecek döviz taahhüdüleriyle, geriye kalan 291.670.298 dolarlık en büyük taahhüd miktarı ise, yaş meyve sebze ve su ürünlerine ait bulunmakta olup, bir önceki yıla göre artış oranı % 67 dolayındadır.

Toplam taahhüd içerisinde dokuma-giyim imalat sanayii ait sektörü, tek başına % 25'lik bir paya sahip olup; bunu sırasıyla % 9.9'luk payla gıda, % 6.4 payla taşıt araçları alt sektörü takip etmektedir. İhracat sayılan satışlarla ilgili olarak ulaştırma sektöründen alınmış 106.6 milyon dolarlık taahhüd, yukarıdaki alt sektörlerden sonra dördüncü sırayı almaktadır.

Sektör bazında verilen birim kredinin alınan birim dolara taahhüd oranına bakıldığında, dolar başına verilen kredinin en düşük olduğu, diğer bir ifadeyle ihracatta kârlılığın en yüksek olduğu sektörler, sırasıyla çimento, demir-çelik, ulaştırma ve kimyadır. Buna karşılık, dolar başına verilen kredinin en yüksek olduğu, gene diğer bir ifadeyle ihracatta kârlılığın düşük olduğu sektörler ise, sırasıyla elektronik, elektrik makineleri, cam, dokuma-giyim ve bitkisel üretim alt sektörleridir. Şüphesiz bu durum FOB ihracat fiyatları ve birim sinai maliyetlerine göre bir mukayese için söz konusudur. Madde

bazına inildiğinde taşıma masrafları ile vergi iadeleri gibi değişkenlerin kârlılık durumlarını etkileyeceği de bir gerçektir. Kârlılığın yüksek olduğu sektör ürünlerinin genelde, Orta Doğu ülkelerine ihraç edildiği ve özellikle çimento ile demir çeliğin taşıma maliyetlerinin yüksekliği, burada bahsedilmesi gerekli önemli hususlardır.

Zikre değer diğer bir husus da, 1981 yılında 8/887 sayılı İhracatı Teşvik Kararına göre belgesiz kredi kullanımının yaygınlaşması, belgeli ihracat taahhüdlerinin daha fazla artmasını engelleyici rol oynamış olmasıdır.